

Enzo Traverso

Yahudi Modernitesinin Sonu

Muhafazakâr Bir Dönüm Noktasının Tarihi

Fransızca'dan Çeviren: Zeynep Bursa

TARİH

Ayrıntı: 980
Tarih Dizisi: 20

Yahudi Modernitesinin Sonu
Muhafazakâr Bir Dönüm Noktasının Tarihi
Enzo Traverso

Kitabın Orjinal Adı
La fin de la modernité juive
Histoire d'un tournant conservateur

© Editions La Decouverte, Paris, France, 2013

Fransızca'dan Çeviren
Zeynep Bursa

Yayıma Hazırlayan
Şirin Etik

Son Okuma
Nihat Ateş

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı
Photo12/UIG via Getty Images Turkey

Kapak Tasarım
İnci Batuk

Kapak Düzeni
Gökçe Alper

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 - 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *İstanbul, Mart, 2016*
Baskı Adedi 2000

ISBN 978-605-314-085-6
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No:3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

 twitter.com/AYRINTIYAYINEVI facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinlari

Yahudi Modernitesinin Sonu
Muhafazakâr Bir Dönüm Noktasının Tarihi
Enzo Traverso

Tarih Dizisi

Savaş Alanı Olarak Tarih
XX. Yüzyılın Zorbalıklarını Yorumlamak
Enzo Traverso

İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu
Kişisel Gözlemlerden ve Otantik Kaynaklardan
Friedrich Engels

Cihan Harbine Doğru Türkiye
Kişisel Gözlemlerden ve Otantik Kaynaklardan
Parvus Efendi

Bir Yeniçerinin Hatıraları
Konstantin Mihailoviç

Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalist Hareketler
George Haupt & Paul Dumont

Sultanlar Zamanında Hıristiyanlık ve İslam II
F. W. Hasluck

Arabistan'dan Öteye
Warwick Ball

Bizans Dünyası Cilt 1
Cécile Morrisson

Coğrafya Her Şeyden Önce
Savaş Yapmaya Yarar
Yves Lacoste

Halk İstiyor
Gilbert Achcar

Zapata ve Meksika Devrimi
John Womack

Modern Dünyanın Doğuşu
Sir Christopher Alan Bayly

Tek Dünyaya Doğru
Warwick Ball

Ermeni Halkının Tarihi
Der: Gérard Dédéyan

Mısır'ın Uzun 19. Yüzyılı: Modernleşme, Merkezileşme
Özge Özkoç

Özel Görevler
İstenmedik Bir Tanığın, Bir Sovyet İstihbarat Şefinin Anıları
Pavel Sudoplatov

Komün
Tarih ve Anılar
Louise Michel

İçindekiler

— Giriş.....	7
1. Yahudi Modernitesi.....	13
2. Kozmopolitizm, Hareketlilik ve Diaspora	27
Ahasverus'un Çocukları	27
Emansipasyon	29
Kültürel Aktarımlar	32
Dışlanma	36
Enternasyonalizm	38
Sürgün	40
3. Eleştiri ve İktidar Arasında Entelektüeller	43
“Dönekler” ve “Yahudi Olmayan Yahudiler”	43
Avantgarde (Öncü)	48
“Devlet Yahudileri” Bilginler ve Entelektüeller	50
İmparatorluktan Emperyalizme	57
Neomuhafazakârlık	62
Ayrılıklar	64
Bir Devrin Sonu	67
4. İki Dönem Arasında: Hannah Arendt’de	
Yahudilik ve Politika	69
“Karanlık Zamanlar”	69
Parya Yahudi Dini	71
Siyonizm.....	77
Holokost	80
Totalitarizm	81
Hafıza ve Adalet	85
Kamusal Alan	87
5. Metamorfozlar: Judeofobiden İslamofobiye	92
Antisemitizmin Düşüşü	92
Yeni Judeofobi.....	97
Antisemitizm ve Antisyonizm	100
Postfaşizm	102
İslamofobi.....	104
Aggiornamento.....	106

6. Siyonizm: <i>Ethnos</i> 'a Dönüş.....	108
Tarihsel Olumsuzluk	108
Kan ve İnanç.....	114
İsrail ve Shoah.....	116
Politik Teoloji	120
7. Hafıza: Holokost'un Sivil Dini	123
Seküler Dinler	123
Küresel Sivil Din	125
Aşamalar	127
Gözyaşının Tarihi	130
Holokost ve Yasa	132
Narsistik Merhamet	135
— Sonuç	138

Giriş

Leon Troçki, yeni Sovyet Dışişleri Bakanı olarak, Prusya İmparatorluğu ile ayrı sürdürülen barış anlaşması için 24 Aralık 1917'de Brest Litovsk'a gitti. Delegasyonunda, bozguncu propaganda yürüttüğü gerekçesiyle Almanya'da takip altında olan Habsburg İmparatorluğu vatandaşı, Polonyalı bir Yahudi, Karl Radek de bulunuyordu. Trenden iner inmez, düşman askerlerine onları enternasyonal devrime çağırان bildirileri dağıtmaya başladılar. Alman diplomatlar, onları büyük bir şaşkınlıkla gözlemliyordu. Bolşevikler iktidara geldikten sonra, çarlığın Batılı güçlerle yaptıkları gizli anlaşmaları kamuya açıklamaya başladı. Amaçları, uluslararası diplomasi tarafından kabul görmek değil, daha ziyade onu ifşa etmekte. Diplomatik konularda tam yetkiye sahip Alman görevlilerin, Sovyet meslektaşları karşısında ne düşündüklerini bugünden bakarak anlamak güç; G8 zirvesine El Kaide delegasyonunun geldiğini hayal etmek gibi bir şey. Yahudiler, uygarlığa karşı dünya çapında bir komplo olan bolşevizmin bir parçası olarak görülüyordu. Winston Churchill gibi saldırgan bir muhafazakâr, onları, "insanlığın düşmanı", "hayvani bir barbarlığın" temsilcileri olarak "görüyordu. "Medeniyet" diye yazıyordu Churchill, "Bolşevikler harabeye dönmüş şehirlerde, ceset yağınlarının ortasında korkunç şebekler gibi atlayıp zıplarken, uçsuz bucaksız topraklarda kaybolmakta." Onlar, yollarına çıkan her şeyi, "kurbanlarının kanını emen vampirler gibi" yıkıp geçiyordu. Öfkeli söylevlerinde Churchill, Lenin'e Yahudilere yakıştırılan özellikleri atfetmekten geri durmuyordu: Bu "kafatası piramidi üzerinde sürünen canavar", "aşağılık kozmopolit fanatik grupların" liderinden başka bir şey değildir.¹

Rus Devrimi'nin tetiklediği antisemit dalga Batılı diplomatları da atlamadı. 1919'daki Versay Konferansı'nda, Britanya delegasyonunun üyesi olan John Maynard Keynes, Lloyd George'un, Clemenceau hükümeti Maliye Bakanı olan Louis Lucien-Klotz'a yönelik gösterdiği küçümseyici tavrı, özellikle de Almanların ödeyeceği tazminat konusundaki

1. François Bédarida, *Churchill*, Fayard, Paris 1999, s. 177-178.

uzlaşmazlığı çarpıcı bir biçimde aktarıyordu. "Klotz" diye yazıyordu Keynes, "tombul ve kesinlikle bıyıklı, dinç ve bakımlı; fakat dengesiz ve güvenilmez bakışlı bir küçük Yahudi idi." Amansız ve kontrolsüz bir nefret içinde Lloyd George, "öne eğildi ve para dolu çantayı kucaklamak üzere olan bir Yahudiyi taklit etti. Gözlerini kocaman açıyor ve şiddetli bir küçümsemeyle kelimeleri tükürüyordu. Böylesi bir ortamda, antisemitizm, Klotz'a açık bir düşmanlıkla bakan oradaki herkesi ele geçiriyordu." Britanya başbakanı, Fransız mevkidaşına seslenerek maliye bakanının engelleme politikasına bir son vermesi gerektiğini, bu uyuşmazlığın Avrupa'da Lenin ve Troçki'nin safında bolşevizmin yayılması anlamında suç ortaklığına dönüşebileceğini söylerken, "salondaki herkes müstehzi bir gülümsemeyle 'Klotzki' diye mırıldanıyordu."²

Şimdi yarım yüzyıl ileriye gidelim. 27 Ocak 1973, hâlâ Paris'teyiz, Amerika Birleşik Devletleri ve Vietnam Demokratik Cumhuriyeti'nin temsilcileri başka bir ünlü konferans sırasında barış anlaşmaları imzalıyor. Bu konuda tam yetkili olan Amerikan görevlisi, 1938 yılında 15 yaşındayken Nazi zulmünden kaçan göçmen bir Yahudi Alman, Henry Kissinger idi. Ancak bu konferansta roller değişmişti: Kissinger devrimi değil, daha çok karşıdevrimi temsil ediyordu. Nixon başkanlığında dışişleri bakanlığı görevine gelmesinden bu yana, Vietnam ve Kamboçya'ya gerçekleştirilen askeri müdahaleyi yöneten de oydu. Bütün dünyadaki savaş karşıtı göstericiler, onu napalm bombardımanlarına benzetiyordu. Paris konferansından birkaç ay sonra ise Kissinger, Şili'de General Pinochet darbesine yeşil ışık yakıyordu. Nobel Barış Ödülü Komitesi; onun dışişleri bakanlığı sırasında, Bangladeş'ten Vietnam'a, Doğu Timur'dan Yakındoğu'ya kadar, bazıları inanılmaz derecede ölümlere yol açan birçok savaş çıkarmakla ve Şili'den Arjantin'e kadar birçok darbeyi örgütlemekle övünebilir.³ Bazen çok derinden olmak üzere uyandırdığı nefretin antisemitizmle hiçbir ilgisi yoktu, bu daha çok o dönemde emperyalizm dediğimiz şeyin reddiyle ilgiliydi.

Gerçekten de Kissinger için emperyalizm, bir tür misyondu. Harvard'daki öğrenimi sırasında kendisini, 1814 Viyana Kongresi sırasında Restorasyon'un başmimarı olan Metternich'e özellikle de uluslararası ilişkileri soyut ilkelerle değil de güç ilişkileri ve *realpolitik* ile ele alan, Alman Birliği'nin müteahhidi, politikacı Bismarck'la özdeşleştiriyordu. 1871'de Eskidünya'daki Avrupalı güç dengelerini

2. John Maynard Keynes, *Two Memoirs: Dr. Melchior: A Defeated Enemy & My Early Beliefs*, A.M. Kelley, Londra 1949, s. 229.

3. Christopher Hitchens, *Henry Kissinger'in Yargılanması*, Çev. Mehmet Harmancı, Everest Yayınları, 2001.

yerinden oynatarak Prusya'nın hâkimiyetini kabul ettiren Bismarck gibi, o da kendisini Soğuk Savaş dönemi Amerikan hegemonyasının stratejisti olarak görüyordu. İktidarın, "kendine hâkim olmak" (*self-restraint*) demek olduğunun bilincinde olan Bismarck, bir "beyaz devrimciydi" yani "muhafazakâr bir elbise"⁴ giyerek uluslararası düzene meydan okuyabilecek durumda olan bir karşıdevrimciydi. Bismarck'ın izinden giden Kissinger yirminci yüzyılın ikinci yarısının "*matchpolitik*"ine* vücut vermek istiyordu.

Troçki ve Kissinger: devrimci Yahudi ve emperyalist Yahudi arketipleri. Kuşkusuz bu örnekleri iki perspektif içinde ele alabiliriz: Muhafazakâr Yahudi diplomasisi, 19. yüzyılda, özellikle de evrensel İsrail ittifakının geçerli olduğu Büyük Britanya'da ve III. Cumhuriyet Fransa'sında zaten ortaya çıkmıştı. Öte yandan, 1960-70'lerde Yahudi devrimciler özellikle Fransa'da hâlâ güçlü bir sayıyı temsil ediyordu. Onları ayıran kronolojik uzaklığın ötesinde, Yahudiliğin bu iki karşıt (antinomik) paradigması, Troçki ve Kissinger'da vücut buluyordu. Birincisi; iki savaş arası döneme damgasını vurmuştu, ikincisi ise Soğuk Savaş yıllarına. Bu kitap, bu değişimi, onun kökenlerini, biçimlerini ve sonuçlarını araştırma amacındadır.

Bugün, Yahudi dünyasının eksenini Avrupa'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne ve İsrail'e kaymış durumda. Antisemitizm artık ulusal kültürleri biçimlendirmiyor, bu durum yerini 21. yüzyıl başlarındaki hâkim ırkçı form olan İslamofobiye ya da İsrail-Filistin çatışmasının doğurduğu yeni Yahudi düşmanlığına bıraktı. Liberal demokrasilerimizin "medeni din"ine dönüşmüş olan Holokost'un hafızası; eski parya halkını, demokratik Batı'nın kendi ahlaki erdemlerini ölçtüğü bir tarih mirasının korunan küçük bir azınlığı haline getirdi. Paralel olarak, Yahudi diasporasının belirgin özellikleri –hareketlilik, şehirlilik, metinsellik ve dokunulmazlık–, bu özelliklerin var olduğu küçük azınlığı da normalleştirerek küreselleşen dünyaya yayıldı. Buna karşın, Yahudi tarihinin kendisine aykırı bir biçimde, "Yahudi sorununu" devletçi ve milliyetçi formda tekrar icat eden İsrail oldu.

Böylelikle Yahudi modernleşmesi yolun sonuna geldi. Avrupa'nın –merkezi bir öneme sahip olduğu dönemde– Avrupa'ya özgü eleştirel düşüncenin başlıca yuvası haline geldikten sonra bugün Yahudiler, kendilerini paradoksal bir tür altüst oluşun getirdiği egemenlik mekanizmalarının tam kalbinde buldu. Entelektüeller de düzene uymaya

4. Henry Kissinger, *Diplomasi*, Çev. İbrahim H. Kurt, İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, s. 121.

* Matchpolitik: kuvvet politikası, askeri güçle yürütülen uluslararası diplomasi anlamına gelen Almanca sözcük. (y.h.n.)

Tarihsel süreç içinde Yahudi toplumu, genellikle yerleşik medeniyetlerin kurucu “ötekisi”, dışsal “kötülük” unsuru olarak anlamlandırılmıştır. Söz konusu kurucu “ötelik” modernitenin daha başlangıç dönemlerinden günümüze kadar uzanan bir hat içinde çeşitli şekiller almış olsa da, Yahudi toplumuna ilişkin algı ve imgelerde de zamanla kimi kırılmalar yaşanmıştır. *Yahudi Modernitesi* adlı çalışma, eleştirel stratejisiyle işte bu kırılma dönemlerini ve bunların artçı etkilerini mercek altına alıyor. Yirminci yüzyılın başlarında, özellikle de Büyük Ekim Devrimi sonrasında Yahudi toplumunun entelektüel ve politik açılardan sol-sosyalist dünya görüşüyle olan temasları, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ve İsrail devletinin kurulmasıyla birlikte bir başka nitelik kazanmıştır:

Bugün, Yahudi dünyasının eksenini Avrupa’dan Amerika Birleşik Devletleri’ne ve İsrail’e kaymış durumda. Antisemitizm artık ulusal kültürleri biçimlendirmiyor, bu durum yerini 21. yüzyıl başlarındaki hâkim ırkçı form olan islamofobiye ya da İsrail-Filistin çatışmasının doğurduğu yeni Yahudi düşmanlığına bıraktı. Liberal demokrasilerimizin “medeni din”ine dönüşmüş olan Holokost’un hafızası, eski parya halkını, demokratik Batı’nın kendi ahlaki erdemlerini ölçtüğü bir tarih mirasının korunan küçük bir azınlığı haline getirdi. Paralel olarak, Yahudi diasporasının belirgin özellikleri – hareketlilik, şehirlilik, metinsellik ve dokunulmazlık-, bu özelliklerin var olduğu küçük azınlığı da normalleştirerek küreselleşen dünyaya yayıldı. Buna karşın, Yahudi tarihinin kendisine aykırı bir biçimde, “Yahudi sorununu” devletçi ve milliyetçi formda tekrar icat eden de İsrail oldu.

Yahudi toplumunun modernite ile olan gerilimli ilişkilerindeki dönüşümlerin tarihsel olaylara atıfla çözümlendiği bu kitap, söz konusu halka ilişkin olarak üretilmiş yerleşik kanaatleri sarsacak cinsten...

AYRINTI • TARİH

ISBN: 978-605-314-085-6

15.000